

Був він «мужицьким архієреєм»

Ведучий рубрики Микола МАНЬКО, директор Державного історико-культурного заповідника м. Острога

Сто чотири роки тому – 9 серпня 1918 р. – у Святоцькому монастирі Казанської губернії червоноармійцями, що прибули в обитель для ревізії і хлібних запасів, без суду був розстріляний православний єпископ українського походження Амаросій (Василь Гудка). «Тіло аладжик було знайдено його келійником біля неглибокої могили, попередньо виритої для нього вбіччям. Воно було покнуте лицем аки, пробито штиком в спину наскрізь, з повернутими ще до життя руками», – свідчить церковно-історичний довідник про православних новомучеників і сповідників ХХ ст., в якому як для загальноцерковного пошанування єпископ Амаросій був прославлений у 2000 р.

Він народився 28 грудня 1857 (9 січня 1858) року на українських землях Холмщини у селянській греко-католицькій родині. Разом із сім'єю перейшов у православ'я в 1875 році, коли унія була ліквідована царом і на забузькому клатку українських етнічних земель. Закінчив духовну семінарію у Холмі, пізніше – Санкт-Петербурзьку духовну академію, де ще під час навчання прийняв монашій постриг. Завідував місіонерським училищем для алтайських «народців» у Бійську. Отримавши сан архімандрита і призначення очолити шойно створену Корейську православну духовну місію, переселився для підготовки до цієї праці у Владивосток. Там він вчив корейську мову, проповідував серед корейських переселенців Примор'я з метою навернути їх у православ'я, а заодно і викоринив непорядок, зловживання і моральні негаразди місцевої адміністрації і військових, що негативно впливали на його корейську паству. Це нажило архімандриту чимало ворогів, що з ним траплялося не раз і в майбутньому. Особливо, духовна місія не отримала дозволу корейського уряду на в'їзд у цю країну, то й архімандрит Амаросій був відкликаний з Далекого Сходу в Москву.

Уродженця Холмщини чекала духовна праця для рідного українського народу – на найближчій до його малої батьківщини Волинській землі, де кафедру спарівального архієрея у Житомирі займав на той час ще один ієрарх українського походження – архієпископ Модест Стрельбицький (1823 – 1902 рр.), якого Амаросій знав ще в роки свого семінарського навчання в Холмі. Після недовгого завідування Донським духовним училищем у Москві архімандрит Амаросій прибув на Волинь, де з 1901 по 1904 рік очолював Волинську духовну семінарію (вона була заснована в Острозі 14 травня 1796 року, з 1825 року працювала в Ганополі, з 1836 року – в Кременці. За ректорства Амаросія Гудки вона в 1902 році перейшла в губернське місто Житомир).

У 1904 році архімандрит Ама-

росій був висвячений на єпископа Кременецького – вікарія Волинської єпархії і залишався на цій посаді до 1909 року. Він багато зробив для розбудови сілських церковно-парафіяльних шкіл. Та найяскравіша сторінка цього періоду його життя – проповідницька діяльність по містечках і селах підпорядкованих йому повітів. Тоді десятки тисяч парафіян – в тому числі і Острожчини – вперше почули церковну проповідь, вголоснену – тим більше, не рядовим священиком, а високим ієрархом – на українській мові. На докір церковників-обрусителів, що церковна проповідь має сприймати виключно простим малоросійським народом «общепонятного культурного язика», єпископ відповідає, що в ній – тобто церковної проповіді – трохи інші завдання перед Богом і вірним йому народом.

В 1909 р. єпископ Амаросій був усунутий з Волині і переведений на вікарну кафедру міста Балта Подільської губернії, бо, як зазначала київська газета «Рада» – головний пресовий орган сідомитів українців, «був він «мужицьким архієреєм» і в часи відвідування парафій, у проповідях уживав українську мову». В 1914 р. єпископ взагалі отримав призначення за межами українських земель – на вікарну кафедру міста Сарапул Вятської губернії.

Критику адміністрації, її зловживань і моральних вад він поєднував з непохитною вірністю царському престолу, тож зазнавав утисків гонінь і за царяму, і за Тимчасового уряду, коли в березні 1917 року був усунутий з єпископського престолу і відправлений на спочинок на правах настоятеля монастиря у Святоцьку. Там заштатний архієрей вступив у конфлікт з частиною чернечої братії, що занадбала духовні і господарські справи монастиря, а та апелювала до нової – вже Радянської влади, що монастирем управляє злісний посібник царяму і ворог трудового народу. Амаросія кілька разів заарештовували, проте звільняли радянським судом на клопотання віруючих. Тож розправа над ним відбулася в позасудовому порядку.

А в історії православної церкви України ім'я єпископа Амаросія Гудки залишилося, як людське, що на початку ХХ століття стояло біля витоків її повернення до мови рідного народу. ■